

Hippies ve správních radách

V Americe vzniká nová společenská vrstva. Daří se jí spojit ducha buržoazie a kontrakultury

Jan Jandourek

Ještě v padesátých a pak šedesátých letech se zdálo, že na jedné straně stojí buržoazie a zkosnatělá společnost, na straně druhé pak revoluční intelektuálové. V postclintonovské době je najednou všechno jinak. Mohl by snad dříve někdo na schůze velkokapitálu chodit v sandálech?

Konflikt mezi buržoazií a intelektuály vypadal nejdříve jako zuřivá občanská válka. Jaké bylo rozložení sil? Rozevlátí a zachmuření muži se svazkem Franze Kafky pod paží klesající pod tíhou duchovní odpovědnosti. Malé intelektuální komunity nebo jednotlivci jako Hannah Arendtová či David Riesman, kteří poukazovali na hlubinné aspekty sociálního života. Na druhé straně barikád pak lid mohl vidět se sebou spokojené buržoy, kteří vyznávali výkon, pořádek a morálku, to vše z výšin svých rezidencí nebo aspoň domů pořízených za hypotéku.

Publicista David Brooks z Washingtonu přispívající do předních amerických periodik soudí, že s takto polarizovaným světem je konec. Zatímco se v osmdesátých letech na vrcholu reaganovské éry zdálo, že ideály konce let padesátých a poté šedesátých jsou porážerny, v letech devadesátých došlo k pozoruhodnému promíchání stylů.

Po hippies, kteří se vymezovali vůči establishmentu květinovou revolucí, přišli yuppies, směřující v perfektním obleku v první třídě jumbo-jetu k zaslouženému úspěchu. V současnosti však vznikl pozoruhodným křížením nový druh, totiž třída nazvaná Brooksem "bobos". Jde o složeninu z anglických slov „bourgeois bohemians“, neboli buržoazní bohémové.

Bobos chtějí mít obojí, prožívat příjemný pocit nezávislosti a podávat perfektní výkon, dosáhnout slušného životního stylu a přitom nevypadat jako zbohatlíčtí snobové. Kontrakultura šedesátých let přivedla na svět lidi jako Bill Gates, kteří jsou milionáři nebo dokonce miliardáři, ale na zasedání správních rad chodí v plátěnkách nebo sandálech. Mají rádi sportovní terénní vozy, které jim dodávají pocit, že nevlastní bezúčelně luxusní auto, ale cosi jako pracovní nástroj.

Snaha o jednoduchost je poněkud dvojsečná. U bobos jejich „alternativní“ vybava bytu, neohoblované trámy na stropě, uměle "zestárlý" nábytek, zdravá ekologická strava podobně, jsou nákladnější, než kdyby si pořídili běžné "drahé" výrobky.

"Status jednotlivce vypočítáte tak, že celkovou hodnotu jeho majetku vynásobíte jeho antimaterialistickými postoji. Je-li jedno nebo druhé nula, znamená to žádnou prestiž, zatímco vysoká čísla v obou případech vás vystřelí do nejvyšších sfér," praví autor. Pak je však třeba provádět řadu klamných manévrů, třeba oblékat se vždy o něco hůře, než lidé kolem vás.

Brooks připomíná myšlenku amerického sociologa Daniella Bella, že dnešní kapitalismus již opustil ducha protestantského puritanismu a spěje spíše ke konzumu, spotřebě a užívání si. Možnost úvěru je podle Bella v přímém protikladu k někdejšímu puritánským ctnostem. Přesto s ním autor pojmu bobos nesouhlasí. Všimá si totiž toho, že vše v životě této generace

je vázáno přísnými pravidly, ať jde často o pravidla neformální. Lidé zůstávají dobrovolně déle v práci (Češi si myslí své), přísná pravidla mají dokonce i kroužky sadomasochistického sexu a připomínají tak někdy spíše univerzitní seminář o sexu než orgie. Orgasmus se už neprožívá, nýbrž se ho „dosahuje“. I sex se tedy stal záležitostí technologie.

Sociální příčinou vzniku této vrstvy, která v době clintonovské éry prožívá svůj boom, je změna v životě amerických univerzit. Od té doby, co se prestižní vzdělávací instituce otevřely i lidem z nižších vrstev, objevuje se najednou mnoho lidí vybavených značným duchovním kapitálem.

Slovo intelektuál bylo kdysi téměř nadávkou. Ne tak dnes. "Samotný význam slova intelektuál prodělal za posledních padesát let podobnou proměnu, jako v předchozích padesáti letech slovo gentleman. Kdysi slovo intelektuál označovalo příslušníka malé a vybrané skupiny. Pak, s tím, jak zahrnovalo stále více lidí, se jeho význam rozšiřoval a rozšiřoval. Nyní si na něho dělá nárok tolik různých typů lidí, že téměř ztratilo význam." Označení intelektuál již ztratilo nádech nepraktičnosti. Mnohdy dokáží tito lidé přeměňovat duchovní kapitál velmi obratně v kapitál finanční, což jim dává silnější postavení než kdykoli dříve.

Dokonce i ti, kteří se nikdy příjmy nevyrovnají lidem z vyšších vrstev, požívají na večírcích jako známí profesori, podnikatelé, moderátoři a komentátoři stejně vysoké nebo dokonce vyšší prestiže než dávní bohatci. Příjmová inkonzistence (čímž se chce říci, že ve společnosti dost znamenají, ale nemají tolik peněz) je pro méně majetné bobos sice občas nepříjemná, ale dá se přežít.

Ironický tón, jakým Brook mluví o bobos, ale neznamena, že by je pokládal pouze za roztomilé akademiky, kteří dosáhli společenského úspěchu a zachovali si něco málo z někdejšího životního stylu. Pod jejich vlivem nastalo období sociálního smíru, zmizely hluboké ideologické rozdíly; poklesla kriminalita a další jevy společenské anomie. To, co přinesli, je podle autora někdy směšné, někdy zase ušlechtilé "až to bolí", ale jindy skvělé. Autor uzavírá konstatováním, že ve světě bobos se žije dobře a právě oni mají (přes občasné hlouposti) šanci dovést Ameriku do nového zlatého věku.

David Brooks, který se sám přiznává k příslušnosti k jím popisované třídě, vyniká schopností ironie, dokáže podat plastický obraz a knihu napsal v duchu kritické sympatie. U nás by se těžko hledal autor, který by takto dokázal vybalancovat mezi intelektuálním masochismem a kritickým sadismem.

Vtírá se otázka po českých paralelách. Přes katastrofální výsledek toho; čemu se u nás říká "společnost vzdělání", pochopila porevoluční mládež, že vzdělání jsou potenciální peníze. Tedy skutečné vzdělání a dovednosti, nikoli pouze abstraktní odtažitosti z univerzit. Proto mnozí studují, dokud to jde, proto také mnozí studia opouštějí (jako Bill Gates) aby to, co mají, uplatnili hned.

Česko není Amerika, ale trend spojování uvolněnosti a výkonu, přísné sebekontroly a neformálnosti se zřejmě do určité míry prosadí i tady. Uvidíme, jestli mezi českými a americkými bobos bude stejný rozdíl, jako mezi českými a americkými hippies.

David Brooks: Bobos. Nová americká elita a její styl. Přeložili Kateřina a Martin Weissovi. Dokořán, Praha 2001. 279 stran. Náklad a cena neuvedeny.

